

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. rugsėjo 26 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Danguolės Bublienės (kolegijos pirmininkė), Virgilijaus Grabinsko ir Agnės Tiknūtės (pranešėja),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovės uždarnosios akcinės bendrovės „Atenergo“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 28 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės bankrutavusios uždarnosios akcinės bendrovės „Energo strategija“ ieškinius atsakovei uždarajai akcinei bendrovei „Atenergo“ dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu ir restitucijos taikymo, dėl negrąžinto avanso priteisimo.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių nepagrįsto praturtėjimo instituto taikymo sąlygas, teismo pareigą kvalifikuoti šalių santykius, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė 2021 m. spalio 11 d. ieškiniu prašė teismo pripažinti negaliojančia 2009 m. vasario 20 d. su atsakove UAB „Atenergo“ sudarytą paslaugų sutartį (toliau – Sutartis), taikyti restituciją ir priteisti ieškovei iš atsakovės 60 000 Eur, 6 proc. dydžio procesines palūkanas už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo, bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškovė 2022 m. kovo 4 d. ieškiniu prašė teismo priteisti iš atsakovės UAB „Atenergo“ 60 000 Eur negrąžintą avansą, 6 proc. dydžio procesines palūkanas už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
4. Pateiktų ieškinių pagrindu pradėtos civilinės bylos atitinkamai Nr. e2-313-1092/2022 ir Nr. e2-493-1092/2022 buvo sujungtos.
5. Ieškovė nurodė, kad jos nemokumo administratorė nustatė, jog 2009 m. vasario 20 d. šalys sudarė Sutartį, pagal kurią atsakovė įsipareigojo pagal ieškovės užsakymą suteikti konsultacines ir informacijos teikimo paslaugas vėjo jėgainių projektavimo, dokumentų rengimo bei kitais klausimais. Šalys susitarė, kad bendrą paslaugų kainą – 280 000 Lt (81 093,60 Eur) – ieškovė apmokės avansiniais mokėjimais pagal atsakovės pateiktas sąskaitas faktūras. Atsakovė 2010 m. gruodžio 27 d. ir 2020 m. sausio 3 d. išrašė ieškovei atitinkamai 3909,87 Eur ir 49 143,11 Eur PVM sąskaitas faktūras, tačiau iš jų neįmanoma nustatyti konkrečių suteiktų paslaugų, jų apimtys ir (ar) kiekio. 2012 m. rugsėjo 16 d. ir 2012 m. rugsėjo 17 d. avansiniais mokėjimais ieškovė į atsakovės banko sąskaitą pervėdė 56 000 Eur, 2012 m. spalio 2 d. – dar 4000 Eur. Išanalizavusi ieškovės buhalterinės apskaitos dokumentus nemokumo administratorė nerado darbų perdavimo–priėmimo aktų, ataskaitos ar kitų dokumentų, kurie galėtų patvirtinti atsakovės išrašytose sąskaitose nurodytų paslaugų realų suteikimą. Atsakovė neįrodė, kad šalis realiai siėjo paslaugų teikimo teisiniai santykiai. Atsižvelgdama į tai, kad atsakovė, vykdydama Sutartį, patyrė tik 18 634,91 Eur išlaidų, ši suma neatitinka nurodytų PVM sąskaitose faktūrose ir pervestų į atsakovės banko sąskaitą sumų, ieškovė laikėsi pozicijos, kad realiai Sutarties pagrindu jokių atsakovės paslaugų negavo, ir pažymėjo, jog 2020 m. sausio 3 d. sąskaita išrašyta jau esant prasidėjusiam ieškovės bankroto procesui. Sutartis kvalifikuotina kaip tariamasis sandoris, kuris pripažintinas negaliojančiu ir šalys grąžintinos į iki sandorio sudarymo buvusią padėtį (pritaikius restituciją ieškovei iš atsakovės priteistina 60 000 Eur).
6. Reikalavimą dėl sumokėto avanso grąžinimo ieškovė grindė tuo, kad 2012 m. rugsėjo 16 d., 2012 m. rugsėjo 17 d. ir 2012 m. spalio 2 d. atliktų avansinių mokėjimų į atsakovės banko sąskaitą nurodymuose įrašyta, jog jie atliekami už vėjo jėgaines ir transportavimą. Atsakovė vėjo jėgainių pirkimo–pardavimo sutarčių su ieškove nesudarė, įrangos nepardavė ir nepristatė. Taigi yra pagrindas konstatuoti, kad atsakovė nepagrįstai praturtėjo ieškovės sąskaita, todėl ieškovei iš atsakovės priteistinas 60 000 Eur avansas.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

7. Klaipėdos apygardos teismas 2022 m. rugpjūčio 8 d. sprendimu ieškovės ieškinius tenkino iš dalies – pripažino negaliojančia Sutartį, priteisė ieškovei iš atsakovės 60 000 Eur ir 6 proc. dydžio metines palūkanas nuo priteistos sumos nuo bylos iškėlimo teisme dienos (2022 m. kovo 7 d.) iki teismo sprendimo visiško įvykdymo.
8. Teismas pažymėjo, kad kilus kliento (paslaugų užsakovo) ir paslaugų teikėjo ginčui dėl sutarties vykdymo įrodinėjimo pareiga priklauso

paslaugų teikėjui. Teismas nurodė, kad byloje nėra įrodymų, kokias paslaugas atsakovė suteikė ieškovei, kada ir kas jas užsakė Sutartyje nustatyta tvarka, kam, kada ir kokia forma jos buvo perduotos.

9. Teismo vertinimu, aplinkybė, kad atsakovė organizavo detaliojo plano dėl vėjo jėginių įrengimų žemės sklype rengimą, neįrodo, kad taip buvo suteiktos Sutarties 1 punkte nurodytos konsultacinės ir informacijos teikimo paslaugos. Atsakovė su ieškove nebuvo sutarusi dėl atlygintinų detaliojo plano rengimo ir arba (jo) rengimo organizavimo paslaugų teikimo. Aplinkybė, kad rengiant detalų planą ieškovei buvo išduoti su šio plano rengimu susiję dokumentai (pvz., AB LESTO išankstinės sąlygos), taip pat neįrodo, kad ieškovei buvo suteiktos Sutartyje nurodytos paslaugos. Byloje nėra įrodymų, kad ieškove atsakovei buvo išdavusi įgaliojimą atstovauti teisme ar kitose institucijose, taip pat įrodymų, kad atsakovė būtų atstovavusi ieškovei. Ginčai dėl parengto detaliojo plano projekto vyko tarp atsakovės, kaip detaliojo planavimo organizatorės, ir kitų institucijų, atsakovė gynė savo interesus. Aplinkybė, kad atsakovė patyrė išlaidų dėl detaliojo plano įrengimo, taip pat neįrodo, kad atsakovė suteikė Sutartyje nurodytas paslaugas. Atsakovė neišrašė sąskaitų ieškovei kokioms nors išlaidoms atlyginti. 2010 m. gruodžio 27 d. atsakovė išrašė ieškovei 13 500,01 Lt (3909,87 Eur) sąskaitą, tačiau neaišku pagal kokią sutartį ir už kokias paslaugas. Nors atsakovė dar 2014 m. rugpjūčio 4 d. pateikė ieškovei pranešimą, kad suteikė paslaugas pagal Sutartį, tačiau sąskaita su konkrečia nuoroda į Sutartį buvo išrašyta tik 2020 m. sausio 3 d. (jau priėmus nutartį iškelti ieškovei bankroto bylą). Byloje nėra mokėjimo pavedimų, kuriuose būtų nurodyta, kad ieškovė moka už paslaugas pagal Sutartį, taigi nėra pagrindo teigti, kad buvo vykdomas atsiskaitymas pagal Sutartį. Atsakovė nereikalavo ir nereikšė pretenzijų ieškovei, kad ji neatsiskaito pagal Sutartį. Atsakovė net nepareikšė kreditoriaus reikalavimo pagal Sutartį ieškovės bankroto byloje. 2020 m. sausio 3 d. sąskaita pagal Sutartį ieškovei buvo išrašyta praėjus net daugiau kaip 5 metams nuo Sutartyje nustatyto paslaugų termino pabaigos. Aplinkybė, kad ieškovė nepareikšė prieštaravimų raštu dėl 2010 m. gruodžio 27 d. sąskaitos, nepatvirtina fakto, kad Sutartyje nurodytos paslaugos buvo realiai teikiamos. Savo nesutikimą su išrašytais sąskaitomis ieškovė iš esmės parodė pareikšdama šioje byloje nagrinėjamus ieškinius. Sutartyje sutarta fiksuota, nei nuo suteiktų paslaugų pobūdžio, formos, nei nuo laiko, sugauto teikiant paslaugas, nepriklausanti paslaugų kaina (280 000 Lt). Joje nenustatyta, kaip ir kokių periodiškumu išrašomos sąskaitos, kokie įkainiai taikytini, tačiau nurodyta, kad atsakovė gali išrašyti net avansines sąskaitas. Sutartyje taip pat nenurodyta atsakovės pateiktų sąskaitų apmokėjimo terminai. Visos šios sąlygos, teismo vertinimu, yra neįprastos, sustiprinančios pagrindą manyti, kad Sutartis buvo sudaryta tik dėl akių.
10. Teismas pripažino, kad Sutartis – tariamasis sandoris. Ją sudarydamos šalys tik norėjo sukurti išorinį paslaugų teikimo sutartinių santykių atsiradimo vaizdą, tačiau nesiekė Sutartyje nurodytų teisinių padarinių. Sutartis realiai nebuvo vykdoma. Teismas nusprendė, kad nėra pagrindo taikyti restituciją, nes nė viena iš šalių nieko pagal Sutartį negavo.
11. Teismas nusprendė, kad ieškovė 2012 m. rugsėjo ir spalio mėn. atsakovei pervedė 60 000 Eur ne kaip atsiskaitymą pagal Sutartį, bet kaip avansą už planuojamas įsigyti vėjo jėgaines. Tokią išvadą teismas padarė įvertinęs šias aplinkybes: ieškovės nurodytą mokėjimų pavedimų paskirtį, dėl kurios atsakovė nepateikia prieštaravimų; veiksmų seką 2012 metais, t. y. kad atsakovė vėjo jėginių pirkimo–pardavimo sutartį sudarė 2012 m. rugpjūčio 30 d., ieškovė mokėjimus atliko 2012 m. rugsėjo 16, 17 d. ir spalio 2 d., 130 000 JAV dolerių pavedimas už vėjo jėgaines padarytas 2012 m. rugsėjo 17 d.; atsakovės vadovo A. Markšaičio patvirtinimą parengiamojo teismo posėdžio metu, kad 60 000 Eur buvo avansas už vėjo jėgaines, tokios pat pozicijos išdėstymą atsakovės 2021 m. gruodžio 6 d. rašytiniuose paaiškinimuose; 2012 m. rugsėjo 16 dieną atsakovė ieškovei buvo išrašiusi tik vieną 13 500,01 Lt (3 909,87 Eur) sąskaitą už paslaugas, taigi ieškovės įsiskolinimas negalėjo būti didesnis.
12. Teismas vadovavosi Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.237, 6.242 straipsnių nuostatomis, kasacinio teismo išaiškinimais dėl nepagrįsto praturtėjimo kaip subsidaraus teisių gynimo būdo, dėl nepagrįsto praturtėjimo instituto taikymo sąlygų. Teismas konstatavo, kad šiuo atveju yra visos sąlygos taikyti aptariamą institutą: atsakovės praturtėjimui, ieškovei pervedus 60 000 Eur, nėra teisinio pagrindo, nes vėjo jėginių, už kurių įsigijimą atsakovei buvo pervesti ieškovės pinigai, pirkimo–pardavimo sutartis nebuvo sudaryta, ieškovė negavo (neįgijo) turto (vėjo jėginių), už kurio įsigijimą pervedė avansą; atsakovės nepagrįstas praturtėjimas egzistavo pateikiant ieškinį ir egzistuoja šiuo metu; ieškovė nepriėmė nuostolių atsiradimo rizikos ir neturi galimybių apginti savo teisių kitais teisių gynbos būdais (pinigai buvo pervesti ne pagal Sutartį, todėl sutartinės atsakomybės taikymas negalimas); įrodymų, pagrindžiančių iki bankroto bylos ieškovei iškelimo atliktą įskaitymą, nepateikta, o po bankroto bylos iškelimo įskaitymų atlikti negalima. Teismas padarė išvadą, kad ieškiny, grindžiamas nepagrįsto praturtėjimo teisės normomis, yra pagrįstas ir tenkintinas.
13. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi atsakovės apeliacinį skundą, 2023 m. vasario 28 d. nutartimi pakeitė Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. rugpjūčio 8 d. sprendimą, panaikino sprendimo dalį, kuria Sutartis pripažinta negaliojančia, ir dėl šios dalies priėmė naują sprendimą – šį ieškinių reikalavimą atmetė; paliko nepakeistą sprendimo dalį, kuria ieškovei iš atsakovės priteista 60 000 Eur, 6 proc. dydžio metinės palūkanos ir išspręstas bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimas.
14. Kolegija atsisakė priimti atsakovės pateiktus rašytinius paaiškinimus, kuriuose teigiama, kad pirmosios instancijos teismo sprendimo neteisėtumą, be kita ko, pagrindžia ir Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugsėjo 29 d. sprendime, priimtame civilinėje byloje Nr. e2A-505-1120/2022, konstatuotos aplinkybės dėl ginčo šalies siejusio jungtinės veiklos teisinių santykių. Kolegija nurodė, kad atsakovė rašytiniais paaiškinimais iš esmės paplodo, išplečia savo pateiktą apeliacinio skundo turinį, taip pažeisdama Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą (toliau – ir CPK) 323 straipsnyje įtvirtintą draudimą.
15. Dėl nemokumo administratoriaus teisės ginčyti Sutartį kolegija nurodė, kad Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo (toliau – JANI) 64 straipsnio 1 dalis, kurioje nustatytas minimalus (ne trumpesnis nei 3 metai iki bankroto bylos iškelimo dienos) terminas bankrutuojančios imonės sudarytiems sandoriams patikrinti ir dėl jų teisėtumo įvertinimo kreiptis į teismą, neriboja nemokumo administratoriaus teisės tikrinti ir vėlesnio laikotarpio sandorius.
16. Kolegija pažymėjo, kad teisės doktrinoje laikomasi pozicijos, jog JANI 64 straipsnio 1 dalyje nustatytas sąrašas sandorių negaliojimo pagrindų yra ne baigtinis, o pavzdinis, t. y. jame nurodyti tik kai kurie sandorių negaliojimo pagrindai. Taigi nemokumo administratorius juridinio asmens sandorius ginčyti turi teise visais sandorių negaliojimo pagrindais. Ši pozicija atsispindi ir kasacinio teismo praktikoje, kurioje pripažįstama nemokumo administratoriaus teisė, priešingai nei teigia atsakovė, reikšti reikalavimus dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais, be kita ko, CK 1.86 straipsnio pagrindu.
17. Įvertinusi Sutarties nuostatas, kolegija konstatavo, kad ieškovė ir atsakovė susitarė dėl nematerialaus pobūdžio paslaugų, nesusijusių su materialaus objekto sukūrimu, t. y. dėl konsultavimo ir informavimo paslaugų vėjo jėginių projektavimo procese teikimo. Kolegijos vertinimu, Sutarties sąlygos iš esmės atitiko atlygintinų paslaugų teikimo sutartinių santykių teisiniu reglamentavimu. Kolegija rėmėsi CK 6.722 straipsnio nuostatomis, kasacinio teismo išaiškinimais, kad, kilus teisminiam ginčui tarp kliento (paslaugų užsakovo) ir paslaugų teikėjo dėl paslaugų sutarties vykdymo, teikėjas privalo pateikti įrodymus dėl sutarties vykdymo.
18. Sutarties 1.2–1.3 punktų nuostatos, taip pat 4.1.3–4.1.5 punktų nuostatos, kolegijos vertinimu, patvirtina, jog tarp šalių nebuvo nustatyta formali bendravimo tvarka – tiek nurodymai dėl užduoties, tiek ir ataskaitos apie jos vykdymą galėjo būti teikiami žodžiu ar raštu. Byloje nėra duomenų, kad vykdant Sutartį ieškovė būtų kreipusis į atsakovę prašydama pateikti ataskaitas už pagal Sutartį atliktus darbus.
19. Kolegija konstatavo, kad atsakovė, vykdydama įrodinėjimo dėl Sutarties vykdymo pareigą, pateikė įrodymus, kurie patvirtina, jog ieškovei buvo suteiktos konsultacinės paslaugos, atlikti projektui vykdyti būtini darbai. Už atliktus darbus pagal Sutartį atsakovė 2010 m. ir 2020 m. išrašė ieškovei apmokėti PVM sąskaitas faktūras. Kolegija pripažino nenagrista pirmosios instancijos teismo išvadą, kad nagrinėjamu atveju neatsirado sandorio (atlygintinų paslaugų teikimo) teisine prigimti atitinkančių padarinių. Nėra pagrindo išvadai, kad šalys, jau sudarydamos Sutartį, neketino sukurti teisinių santykių, kurių pagrindu jos būtų įgyjusios tam tikras teises ir pareigas. Sudariusi Sutartį, pagal ją atsakovė

vykdė atitinkamas prievolės (sudarė sutartis dėl teritorijos detaliojo plano reneizmo, vėjo jėgainių projekto poveikio visuomenei vertinimo, inžinerinių geologinių tyrimų; aktyviai dalyvavo derinant su detaliojo plano tvirtinimu susijusius klausimus). Atsakovė pateikė parengtą detalui planą valstybinei teritorijų priežiūrai atliekančiai institucijai, o toks veiksmas pagal Sutartį apibrėžė atsakovės sutartinių įsipareigojimų įvykdymo momentą (Sutarties 4.1.1 ir 6.1 punktai). Šios aplinkybės, kurių ieškovė nepaneigė, kolegijos vertinimu, patvirtina, kad Sutartis buvo vykdoma, iš jos šalims atsirado teisių ir pareigų. Ieškovė neįrodė, kad Sutartis yra tariamasis sandoris.

20. Spręsdama dėl nepagrįsto praturtėjimo pagrindu reikiamų ieškovės reikalavimų pagrįstumo kolegija nurodė, kad atsakovė laikosi pozicijos, jog nėra vienos iš salygu taikyti nepagrįsto praturtėjimo instituta – šalis sieje jungtinės veiklos teisiniai santykiai sudarė pagrindą atsakovei gauti iš ieškovės ginčo sumą. Kolegija pažymėjo, kad, vadovaujantis CPK 311 straipsniu, apeliaciniame skunde negalima kelti reikalavimų, kurie nebuvo pareikšti nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme, o pagal CPK 306 straipsnio 2 dalį, apeliacinis skundas negali būti grindžiamas aplinkybėmis, nenurodytomis pirmosios instancijos teisme. Kolegija nustatė, kad atsakovė argumentus, jog šalis sieje teisiniai santykiai turėjo būti kvalifikuojami kaip jungtinės veiklos santykiai, nurodė tik apeliaciniame skunde. Tiek atsiliepime į ieškinį, tiek ir raštu išdėstytoje galutinėje procesinėje pozicijoje pirmosios instancijos teisme atsakovė nuosekliai tvirtino, kad ieškovės pervesta 60 000 Eur suma yra dalis kainos, kuri turėjo būti sumokėta pagal Sutartį (argumentai, kad ginčo šalis siejo susitarimas dėl jungtinės veiklos vykdymo, nebuvo teikiami). Kolegija nurodė neturinti teisinio pagrindo analizuoti ir vertinti aplinkybių, kurios atsakovės apeliaciniame skunde išdėstytos pažeidžiant CPK 306 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą draudimą.
21. Kolegija, remdamasi CPK 182 straipsnio 2 punkto nuostatomis, kasacinio teismo išaiškinimais dėl prejudicinių faktų, laikė nepagrįstu atsakovės argumentą, kad faktas, jog šalis siejo susitarimas dėl jungtinės veiklos, yra nustatytas įsiteisėjusiais teismų sprendimais. Klaipėdos apygardos teismo nagrinėtoje civilinėje byloje Nr. e2A-1359-460/2019 buvo sprendžiama ne dėl šalis siejusių santykių teisinio kvalifikavimo, o dėl ieškovės akcininkų sprendimo atšaukti vadovą iš pareigų pripažinimo negaliojančiu. Taigi nurodytoje byloje priimtoje 2019 m. rugpjūčio 13 d. nutartyje nustatyti faktai neturi prejudicinės reikšmės šioje byloje nagrinėjamam ginčui dėl šalis siejusių teisinių santykių kvalifikavimo ir ieškovės atliktų mokėjimų atsakovei prigimties bei paskirties.
22. Kolegija taip pat pažymėjo, kad nors Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. rugpjūčio 13 d. nutartyje nurodyta, jog keturios įmonės, t. y. UAB „Atenergo“, UAB „Tauro šėlsmas“, UAB „Energo strategija“ ir UAB „Tauraganas“, dalyvauja bendrame vėjo jėgainių statybos projekte, ir ieškovė neneigia, kad šalys dalyvavo plėtojant vėjo jėgainių projektą, vien ši aplinkybė nesudaro pagrindo konstatuoti, jog tarp šalių buvo susitarimas dėl jungtinės veiklos vykdymo, pagal kurį atsakovė pervedė ieškovei 60 000 Eur. Jungtinės veiklos (partnerystės) sutartis turi būti rašytinė, o įstatymo nurodytais atvejais – notarinės formos (CK 6.969 straipsnio 4 dalis). Šiuo atveju įstatymo nustatytos formos susitarimas dėl jungtinės veiklos vykdymo nebuvo pateiktas, todėl kolegija atmetė kaip nepagrįstus atsakovės argumentus, kad teismas ieškovės atsakovei pervestas lėšas turėjo laikyti mokėjimais, atliktais vykdant jungtinės veiklos susitarimą.
23. Kolegija laikė pagrįsta pirmosios instancijos teismo išvadą, kad mokėjimai (bendra suma 60 000 Eur) atsakovei atlikti ne pagal Sutartį. Sąskaitas pagal Sutartį atsakovė išrašė ir teikė ieškovei apmokėti 2010 m. ir 2020 m., tačiau mokėjimai, dėl kurių grindžiamas nepagrįstas atsakovės praturtėjimas, buvo atlikti 2012 m. Be to, mokėjimų paskirtyje ieškovė aiškiai nurodė, kad tai „avansinis apmokėjimas už vėjo jėgainės ir transportavimą“. Duomenys ieškovės banko sąskaitos išrašė taip pat patvirtina, kad 2012 m. rugsėjo mėn. ieškovės akcininkai įnešė lėšas į ieškovės sąskaitą būtent įrangai pirkti. Atsakovė sutartį su Rumunijos įmone dėl vėjo jėgainių pirkimo sudarė 2012 m. rugpjūčio 30 d., o 2012 m. rugsėjo 17 d., t. y. gavusi lėšas iš ieškovės (iki 2012 m. rugsėjo 17 d. ieškovė atsakovei buvo pervedusi 56 000 Eur), už vėjo jėgainės pervedė 130 000 JAV dolerių. Atsakovė, kolegijos vertinimu, neįrodė, koku kitu pagrindu nei nurodytas skundžiamame teismo sprendime ieškovė 2012 m. rugsėjo ir spalio mėn. atsakovei pervedė 60 000 Eur sumą. Lėšos buvo pervestos kaip avansas už ketinamas įsigyti vėjo jėgaines. Šalims neginčijant fakto, kad ieškovei jėgainės nebuvo perduotos, pirmosios instancijos teismas teisingai nusprendė, jog byloje yra įrodytos visos sąlygos taikyti nepagrįsto praturtėjimo institutą reguliuojančias normas, ir priteisė ieškovei iš atsakovės 60 000 Eur.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

24. Kasaciniame skunde atsakovė prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 28 d. nutarties dalį, kuria palikta nepakeista Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. rugpjūčio 8 d. sprendimo dalis, kuria ieškovei iš atsakovės priteista 60 000 Eur, 6 proc. dydžio metinės palūkanos nuo priteistos sumos nuo bylos iškėlimo teisme dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo, paskirstytos bylinėjimosi išlaidos; dėl šios dalies priimti naują sprendimą – šią Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. rugpjūčio 8 d. sprendimo dalį panaikinti ir ieškovės ieškinį atmesti. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

24.1. Teismai netinkamai taikė JANĮ 64 straipsnio 1 dalies nuostatas, nepagrįstai išplėtė nemokumo administratoriaus teisės ginčyti įmonės sandorius ribas. Nemokumo administratoriaus teisė ginčyti įmonės sandorius nėra absoliuti, ji siejama su nurodytoje teisės normoje įtvirtintomis sąlygomis. Nagrinėjamu atveju vienas iš ieškinių buvo pareikštas JANĮ 64 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu, todėl ieškovė privalėjo įrodyti, o teismai – ištirti, ar egzistuoja dvi kumulatyvios sąlygos: ar Sutartis buvo priešinga ieškovės įmonės veiklos tikslams ir ar ji galėjo turėti įtakos tam, kad ieškovė negali atsiskaityti su kreditoriais. Vertindami prieš daugiau nei dešimt metų iki bankroto bylos ieškovės įmonei iškėlimo sudarytą sandorį ir prieš daugiau nei šešerius metus iki bankroto bylos iškėlimo atliktus mokėjimus, teismai nepagrįstai nevertino, ar ieškovė įrodė pirmiau nurodytas Sutarties ginčijimo sąlygas. Byloje nėra įrodymų, kad Sutartis ir avansiniai mokėjimai būtų prisidėję prie ieškovės nemokumo situacijos ir pažeistų kreditorių teises, juolab kad ieškovės įmonei bankroto byla iškelta tik 2019 m.

24.2. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė proceso teisės normas, neišnaginėjo apeliacinio skundo 24.1 punkte nurodytu aspektu (dėl Sutarties ginčijimo sąlygų buvimo).

24.3. Teismai netinkamai aiškino Sutartį, nepagrįstai jos nepripažino šalių bendrai vykdytos jungtinės veiklos plėtojant vėjo jėgainių parko projektą dalimi ir priėmė nepagrįstą bei neteisingą sprendimą. Šalių susitarimas gali būti išreikštas ne tik vienos sutarties tekste, bet ir keliais bendra valia susietais sandoriais, tarp jų – sudarytais ir notarine forma, bei teisiniais faktais. Pagal kasacinio teismo formuojamą praktiką, kai tos pačios šalys vienu metu arba per trumpą laiko tarpą sudaro kelis sandorius, susijusius su tuo pačiu sutarčių dalyku, šie sandoriai aiškintini ne izoliuotai, o kartu, nes tik taip gali būti atskleista tikroji šalių valia, išreikšta susitarimų visetu. Byloje pakanka įrodymų išvadai, kad šalys veikė siekdamos bendro tikslo jungtinės veiklos pagrindu. Klaipėdos apygardos teismas 2019 m. rugpjūčio 13 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e2A-1359-460/2019, kurios šalys – ieškovas fizinis asmuo ir atsakovė UAB „Energo Strategija“, nurodė, kad atsakovė, ieškovė, UAB „Tauro šėlsmas“ ir UAB „Tauraganas“ kartu dalyvauja bendrame vėjo jėgainių statybos projekte, kuris bylos nagrinėjimo metu yra įgyvendinamas. Šios (nagrinėjamos) bylos duomenys patvirtina, kad atsakovė buvo *de facto* (faktiškai) paskirta pagrindine jungtinės veiklos partnere, kuri prisidėjo prie bendros veiklos savo ekspertinėmis žiniomis ir darbu, o kiti jungtinės veiklos dalyviai (ir ieškovė) prisidėjo prie bendros veiklos savo finansiniais įnašais. Būtent atsakovė santykiuose su trečiaisiais asmenimis buvo atsakingas asmuo.

- 24.4. Netinkamai kvalifikavę šalių santykius teismai nepagrįstai ieškovei iš atsakovės priteisė 60 000 Eur. Pagal CK 6.974 straipsnio 1 dalį, tokiu atveju, kai susitarimo dėl bendrų išlaidų ir bendrų nuostolių nėra, kiekvienas partneris atsako už bendras išlaidas ir bendrus nuostolius proporcingai savo dalies dydžiui. Taigi vėjo jėgainių pardavėjai įmonėi XAL SRL bankrutavus ir neatgavus avansinių mokėjimų, ieškovės atsakovei sumokėti 60 000 Eur tapo bendros jungtinės veiklos išlaidomis, kurias patyrė būtent ieškovė (proporcingai jos įneštai daliai).
- 24.5. Apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai pripažino apeliaciniame skunde nurodytą argumentą dėl šalių sutartinių santykių kvalifikavimo kaip jungtinės veiklos naujomis faktinėmis aplinkybėmis, kuriomis draudžiama grįsti apeliacinį skundą. Tai teisės taikymo klausimas, kuriam CPK 306 straipsnyje įtvirtinti ribojimai netaikomi. Priešingai nei nurodė teismai, atsakovė nepareikšė naujų reikalavimų, kurie nebuvo reiškiami bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme.
25. Ieškovė atsiliepime į kasacinį skundą prašo jį atmesti, skundžiamą nutartį palikti nepakeistą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:
- 25.1. Nepagrįsti atsakovės argumentai, kad teismai netinkamai taikė JANĮ 64 straipsnio 1 dalį, nepagrįstai išplėtė nemokumo administratoriaus teisės ginčyti įmonės sandorius ribas, kad ieškovė neįrodė ir teismai nepagrįstai nevertino būtinų sąlygų ieškiniui tenkinti buvimo:
- 25.1.1. Apeliacinės instancijos teismas skundžiamą nutartimi panaikino Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. rugpjūčio 8 d. sprendimo dalį, kuria Sutartis buvo pripažinta negaliojančia, ir priėmė naują sprendimą – reikalavimą atmetė. Šios nutarties dalies atsakovė neskundžia, taigi klausimas dėl ieškinių (vieno iš ieškinių), kuris buvo pareikštas būtent JANĮ 64 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu, yra išspręstas įsiteisėjusia nutartimi.
- 25.1.2. Ieškovės pareikštas ieškinyje dėl avanso grąžinimo taikant nepagrįsto praturtėjimo institutą buvo ne sandorio ginčijimas JANĮ 64 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu, o nemokumo administratoriui JANĮ 66 straipsnio 1 dalies 8 punktu paskirtos nemokumo administratoriaus funkcijos ir teisės bankroto proceso metu vykdomas – paskirtas nemokumo administratorius bankroto proceso metu imasi priemonių skoloms išieškoti iš juridinio asmens skolininkų. Taigi ieškovė neprivalėjo įrodinėti, o teismai neprivalėjo nagrinėti, ar avansiniai mokėjimai prisidėjo prie ieškovės nemokumo, ar pažeidė kreditorių teises.
- 25.1.3. Ieškovė neprivalėjo įrodyti, o teismai neprivalėjo ištirti, ar atsakovės nepagrįstas praturtėjimas ieškovės sąskaita yra priešingas šio juridinio asmens veiklos tikslams ir galėjo turėti įtakos tam, kad ieškovė negali atsiskaityti su kreditoriais, nes tokia aplinkybė yra visiems žinoma ir akivaizdi (CPK 182 straipsnis).
- 25.2. Atsakovė nepagrįstai teigia, kad teismai netinkamai aiškino Sutartį, neatskleidė šalių tikrųjų sutartinių santykių esmės, dėl to buvo priimtas neteisingas sprendimas. Pagal kasacinio teismo išaiškinimus, teismas, pripažinęs ieškinių faktiniu pagrindu nurodytas aplinkybes įrodytomis, atlieka jų teisinį įvertinimą (nustato ir taiko ginčo teisinį santykį reglamentuojančias teisės normas) ir sprendžia, ar tokio pažeistų teisių gynimo būdo pagrindai reikalaujama, ar jis taikytinas ir, jei taip, kokia apimtimi. Teismas, priimdamas sprendimą, negali jo grįsti faktais, kuriais ieškovas nesirėmė teikdamas reikalavimą, ir išplėsti reikalavimo ribų apimtį bei priteisti daugiau, nei ieškovas prašė. Atsakovės atsiliepime nurodytos aplinkybės analogiškai saisto teismą, ir teismas negali nustatyti tokių aplinkybių, kuriomis, atsikirsdama į ieškinių reikalavimą, nesirėmė atsakovė. Atsakovė bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme susitarimo dėl jungtinės veiklos fakto neįrodinėjo ir juo nesirėmė, taigi teismas negalėjo sprendimo grįsti tokiais faktais.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribų

26. Pagal CPK 353 straipsnio, reglamentuojančio kasacinės bylos nagrinėjimo ribas, 1 dalį, kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskųstus sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu. Kasacinis teismas yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių. Šio straipsnio 2 dalyje įtvirtinta teismo teisė peržengti kasacinio skundo ribas, kai to reikalauja viešasis interesas ir neperžengus skundo ribų būtų pažeistos asmens, visuomenės ar valstybės teisės ir teisėti interesai. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad ši byla kasacine tvarka nagrinėtina atsizvelgiant į kasacinių skundų apibrėžtas ribas, nes nenustatyta pagrindo jas peržengti.
27. Civiliniame procese galiojantis dispozityvumo principas suponuoja, kad teismo nagrinėjimo dalyko nustatymas yra ginčo šalių pareiga. Teismas nagrinėja ginčą neperžengdamas ginčo šalių nustatytų ribų, jei nenustatoma įstatyme įtvirtintų sąlygų jas peržengti. Šios taisyklės galioja visose teismo proceso stadijose, taip pat ir kasaciniame procese.
28. Ieškovė šioje byloje reiškė du alternatyvius reikalavimus dėl 60 000 Eur grąžinimo ieškovei: 1) prašė pripažinti negaliojančia 2009 m. vasario 20 d. su atsakove UAB „Atenergo“ sudarytą Sutartį, taikyti restituciją ir priteisti ieškovei iš atsakovės 60 000 Eur; arba 2) priteisti iš atsakovės 60 000 Eur negrąžintą avansą.
29. Pirmosios instancijos teismas: 1) Sutartį pripažino tariamuoju sandoriu, konstatavęs, kad bylos duomenys nepatvirtina realaus Sutartimi sulgytų paslaugų teikimo fakto, tačiau restitucijos netaikė, nes vertino, kad pagal Sutartį nebuvo atlikta jokių mokėjimų; 2) taikė nepagrįsto praturtėjimo institutą ir priteisė ieškovei iš atsakovės 60 000 Eur.
30. Apeliacinės instancijos teismas skundžiamą nutartimi pakeitė pirmosios instancijos teismo sprendimą: 1) panaikino sprendimo dalį, kuria Sutartis pripažinta negaliojančia, ir dėl šios dalies priėmė naują sprendimą – šį ieškinių reikalavimą atmetė; 2) paliko nepakeistą sprendimo dalį,

kuria ieškovei iš atsakovės priteista 60 000 Eur nepagrįsto praturtėjimo instituto pagrindu.

31. Atsakovė kasaciniame skunde nereikia reikalavimo panaikinti ar pakeisti apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį, kuria išspręstas pirmasis reikalavimas pripažinti Sutartį negaliojančia.
32. Atsakovė kasaciniame skunde suformulavo reikalavimą panaikinti pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų dalis, kuriomis išspręstas antrojo ieškovės reikalavimo pagrįstumo klausimas ir priteista 60 000 Eur taikant nepagrįsto praturtėjimo institutą. Taigi nagrinėjamu atveju kasacijos objektas neapima apeliacinės instancijos teismo nutarties dalies, kuria išspręstas Sutarties galiojimo klausimas.
33. Nepaisant kasaciniame skunde suformuluotu reikalavimu apibrėžtų kasacijos ribų, atsakovė pateikia argumentus dėl nemokumo administratoriaus teisės ginčyti ieškovės sandorius, sudarytus iki nemokumo bylos iškėlimo, teigia, kad teismai netinkamai taikė JANĮ 64 straipsnio 1 dalies nuostatas, nepagrįstai išplėtė nemokumo administratoriaus teisės ginčyti įmonės sandorius ribas, nes nėra įrodymų, kad Sutartis ir avansiniai mokėjimai būtų prisidėję prie ieškovės nemokumo ir pažeistų kreditorių teises. Atsakovė taip pat nurodo, kad apeliacinės instancijos teismas pažeidė proceso teisės normas, neišnaginėjęs apeliacinio skundo nurodytu aspektu.
34. Pagal kasacinio teismo formuojamą praktiką tais atvejais, kai apeliacinės instancijos teismo sprendimo (nutarties) motyvuojamojoje dalyje padarytos išvados ir išdėstyti motyvai savarankiškai, t. y. nepriklausomai nuo teismo sprendimo rezoliucinės dalies konkrečioje byloje, daro poveikį byloje dalyvaujančių asmenų teisėms ar pareigoms, jų teisiniam statusui ir gali jiems sukurti teisinius padarinius ateityje, byloje dalyvaujančiam asmeniui turėtų būti suteikta galimybė kasaciniu skundu kvestionuoti šias motyvuojamosios dalies išvadas (motyvus) (CPK 2 straipsnis, 5 straipsnio 1 dalis) (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 23 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-238-915/2015).
35. Kasaciniu skundu atsakovė neprašė peržiūrėti ir pakeisti apeliacinės instancijos teismo nutarties motyvų, kuriais ieškovės reikalavimas pripažinti Sutartį tariamuoju sandoriu atmetas, nenurodė argumentų, kad teismo išvada dėl Sutarties galiojimo pažeidžia atsakovės interesus, gali turėti neigiamos reikšmės byloje dalyvaujančių asmenų santykiams ateityje, todėl kasacinis teismas nepasisakys dėl teismų motyvų dalies, susijusios su nemokumo administratoriaus teise ginčyti Sutartį.
36. Atsižvelgdama į tai, kas nurodyta, teisėjų kolegija konstatuoja, kad šios kasacinės bylos nagrinėjimo dalyką sudaro tik pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų dalys dėl tenkinto ieškovės reikalavimo priteisti iš atsakovės 60 000 Eur nepagrįsto praturtėjimo instituto pagrindu.

Dėl nepagrįsto praturtėjimo instituto taikymo sąlygų, teismo pareigos kvalifikuoti šalių santykius

37. Kai asmuo prašo teismo išreikalauti pas kitą asmenį esantį turtą, teismas visų pirma turi išspręsti materialinių teisių santykių kvalifikavimo klausimą: nustatyti, kokių pagrindų turtas atsakovo gautas ir iš ko kilo prievolė turtą grąžinti, ir atitinkamai koks įstatymas, reglamentuojantis tokiu pagrindu gauto turto išreikalavimo taisyklės (restitucijos, be pagrindo gauto turto išreikalavimo ar kt. institutas), ginčo atveju turi būti taikomas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-355/2009).
38. Ieškovė įrodinėjo, kad atsakovė nepagrįstai praturtėjo jos sąskaita, todėl ieškovei iš atsakovės priteistinas 60 000 Eur avansas, sumokėtas už vėjo jėgaines, kurių atsakovė nepristatė. Ieškovės teigimu, tarp šalių buvo susidarę ikisutartiniai santykiai, tačiau jie nutrūko, kadangi vėjo jėgainės nebuvo parduotos. Ieškovė negrąžintas lėšas kvalifikavo kaip avansą ir, remdamasi CK 6.237 straipsnio 2 dalimi, teigė, kad, nesudarius sutarties, pardavėjas netenka teisinio pagrindo šias lėšas turėti ir jos turi būti grąžintos pirkėjui kaip be teisinio pagrindo įgytas turtas.
39. Bylą nagrinėję teismai nustatė šias faktines aplinkybes: 2012 m. rugsėjo 3 d. ieškovės akcininkai į jos sąskaitą įnešė iš viso 60 000 Eur, nurodydami mokėjimo paskirtį – „akcininko įnašas įrangos pirkimui“. 2012 m. rugsėjo 16 d., 2012 m. rugsėjo 17 d. ir 2012 m. spalio 2 d. pavedimais iš ieškovės sąskaitos iš viso 60 000 Eur buvo pervesti į atsakovės sąskaitą mokėjimo pavedimuose nurodant „avansinis mokėjimas už vėjo jėgaines ir transportavimą“. 2012 m. rugpjūčio 30 d. atsakovė sudarė 4 vėjo jėgainių pirkimo–pardavimo sutartį su Rumunijos įmone XAL SRL, pagal šią sutartį sutarta kaina už 1 jėgainę – 43 000 JAV dolerių; nurodyta, kad mokestis už gabenimą, t. y. 3500 Eur už jėgainę, turi būti sumokėtas prieš perkeliant jėgaines; 172 000 JAV dolerių mokėtini atsiuntus jėgaines į Klaipėdos uostą. 2012 m. rugsėjo 17 d. atsakovė atliko tarptautinį 130 000 JAV dolerių mokėjimo pavedimą įmonei „United logistic services“ už vėjo jėgaines. Jėgainės ieškovei nebuvo perduotos.
40. Pagal CK 6.237 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisinį reguliavimą asmuo, kuris be teisinio pagrindo savo veiksmais ar kitokiu būdu tyčia ar dėl neatsargumo įgyjo tai, ko jis negalėjo ir neturėjo gauti, privalo visa tai grąžinti asmeniui, kurio sąskaita tai buvo įgyta, išskyrus šio kodekso nustatytas išimtis. Nurodyta pareiga atsiranda ir tuo atveju, jeigu pagrindas, kuriuo įgytas turtas, išnyksta paskiau, išskyrus kai turto negalima išreikalauti CK 6.241 straipsnyje nustatytais atvejais (CK 6.237 straipsnio 2 dalis).
41. Kasacinio teismo praktikoje yra išskirtos tokios nepagrįsto praturtėjimo instituto taikymo sąlygos: 1) turi būti nustatyta, ar atsakovas yra praturtėjęs dėl ieškovo veiksmų; 2) turi būti nustatytas atsakovo praturtėjimą atitinkantis ieškovo turto sumažėjimas (atsakovas turi būti praturtėjęs ieškovo sąskaita); 3) turi būti priežastinis ryšys tarp ieškovo turto sumažėjimo ir atsakovo praturtėjimo; 4) atsakovo praturtėjimui neturi būti teisinio pagrindo (įstatymo, sutarties ir kt.); 5) nepagrįstas praturtėjimas turi egzistuoti pareiškiant ieškinį; 6) šalis, kurios turtas sumažėjo, neturi būti prisiėmusi nuostolių atsiradimo rizikos; 7) ieškovas turi negalėti apginti savo pažeistos teisės kitais gynybos būdais, t. y. nepagrįsto praturtėjimo instituto negalima taikyti kaip priemonės, kuria būtų siekiama išvengti kitų CK normų taikymo. Nepagrįsto praturtėjimo institutui taikyti būtina nustatyti visų išvardytų sąlygų buvimą (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 21 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-200-1075/2023 66 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
42. Nepagrįstas praturtėjimas ar turto gavimas teismų praktikoje vertinamas kaip subsidiarus asmens teisių gynimo būdas. Šis institutas taikomas tik tada, kai civilinių teisių negalima apginti kitais – sutarčių, deliktų ar daiktinės teisės – gynybos būdais arba jos apginamos nevisiškai. Lietuvos teisėje laikomasi *non cumul* principo – jeigu šalis sieja sutartiniai santykiai, pažeistos teisės ginamos remiantis sutarčių teisės normomis; jeigu

yra deliktas, turi būti reiskiamas ieskinyis dėl žalos atlyginimo, bet ne dėl nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo; jeigu pažeistos teisės gali būti apgintos daiktinės teisės normų pagrindu, ieskinyis dėl nepagrįsto praturtėjimo taip pat negali būti reiskiamas. Tik tuo atveju, jeigu sutarčių, deliktų ar daiktinės teisės normos neužtikrina teisingo bylos išsprendimo, papildomai (subsidiariai) gali būti taikomas nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo institutas (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 21 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-200-1075/2023 68 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką)

43. Nagrinėjamu atveju abiejų instancijų teismui 60 000 Eur ieškovei priteisė taikydami nepagrįsto praturtėjimo institutą. Su šia teismų išvada nesutikta. Atkreiptinas dėmesys, kad pirmosios instancijos teismas konstatavo ir apeliacinės instancijos teismas laikė pagrįsta išvada, kad ieškovė 2012 m. rugsėjo ir spalio mėn. atsakovei pervadė 60 000 Eur kaip avansą už planuojamas įsigyti vėjo jėgaines, taip pat nustatė aplinkybę, kad atsakovė siekė įgyti vėjo jėgaines ir tuo tikslu 2012 m. rugsėjo 17 d. sumokėjo 130 000 JAV dolerių įmonei „United logistic services“ už vėjo jėgaines. Iš to darytina išvada, kad tarp šalių buvo tam tikras susitarimas dėl pinigų gavimo ir panaudojimo, ieskiniu ieškovė siekė nutraukti šį susitarimą kaip neįvykdytą prašydama taikyti restituciją (CK 6.222 straipsnis), tačiau žemesnės instancijos teismui nepagrįstai paneigė šį susitarimą buvus ir tinkamai jo neįvertinusi.
44. Atsakovė kasaciniame skunde argumentuoja, kad teismui nepagrįstai nepripažino, jog šalis siejo jungtinės veiklos teisiniai santykiai, o 60 000 Eur suma yra bendros jungtinės veiklos išlaidos, už kurias atsako ieškovė (partnerė).
45. Teisėjų kolegija pažymi, kad nors apeliacinės instancijos teismas apeliaciniame skunde nurodytą argumentą dėl šalių sutartinių santykių kvalifikavimo kaip jungtinės veiklos pripažino naujomis faktinėmis aplinkybėmis, kuriomis draudžiama grįsti apeliacinį skundą, ir atsisakė jas vertinti, iš skundžiamos nutarties turinio matyti, kad teismas vis dėlto nurodė motyvus, kodėl šalių santykiai neįkvalifikuotini kaip jungtinė veikla.
46. Teismas vertino, kad Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. rugpjūčio 13 d. nutartyje byloje Nr. e2A-1359-460/2019 nurodyta aplinkybė, jog ieškovė ir atsakovė dalyvauja bendrame vėjo jėgainių statybos projekte, taip pat tai, kad pati ieškovė neneigia, jog šalys dalyvavo plėtojant vėjo jėgainių projektą, nesudaro pagrindo konstatuoti, jog tarp ieškovės ir atsakovės buvo susitarimas dėl jungtinės veiklos vykdymo. Teismas pažymėjo, kad šiuo atveju įstatymo nustatytos formos susitarimas dėl jungtinės veiklos vykdymo nebuvo pateiktas, nors, pagal CK 6.969 straipsnio 4 dalį, jungtinės veiklos (partnerystės) sutartis turi būti rašytinė, o įstatymo nustatytais atvejais – notarinės formos. Šių motyvų pagrindu teismas atmetė kaip nepagrįstus atsakovės argumentus, kad ieškovės atsakovei pervestos lėšos laikytinos mokėjimais, atliktais vykdant susitarimą dėl jungtinės veiklos vykdymo. Pažymėtina, kad teismas, atmesdamas šalių santykių kvalifikavimą kaip jungtinės veiklos, netiesiogiai pripažino, kad tam tikras susitarimas tarp šalių buvo.
47. Spręstina, kad teismui, konstatuodami, jog 60 000 Eur 2012 m. rugsėjo 16 d., 2012 m. rugsėjo 17 d. ir 2012 m. spalio 2 d. pavedimais atsakovei pervesti kaip avansas už vėjo jėgaines, negalėjo padaryti teisiskai pagrįstos išvados, kad atsakovė pinigus gavo be teisinio pagrindo. Kaip minėta, avansas (išankstinis apmokėjimas) yra sutartinių teisinių santykių elementas. Darytina išvada, jog nepašalinus tikimybės, kad atsakovė gavo ginčo lėšas iš sutartinių santykių, teismui negalėjo tenkinti ieškovės reikalavimo nepagrįsto praturtėjimo instituto pagrindu.
48. Pagal kasacinio teismo išaiškinimus, ieškovas, kreipdamasis į teismą dėl pažeistų teisių gynimo, suformuluoja ieskinio dalyką (reikalavimą) ir nurodo ieskinio pagrindą – faktines aplinkybes, kuriomis grindžia reikalavimą (CPK 135 straipsnio 1 dalies 2, 4 punktai), taip apibrėždamas bylos nagrinėjimo ribas. Ieškovas neprivalo nurodyti teisinio ieskinio pagrindo, nes ginčo santykių teisinį kvalifikavimą vykdo teismas (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 16 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-219-701/2020 45 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
49. Teismui, spręsdami dėl ieškovės reikalavimo grąžinti avansą, turėjo įvertinti, kokio pobūdžio susitarimas buvo tarp šalių ir ar iš jo kilo atsakovei pareiga grąžinti ginčo sumą ar jos dalį ieškovei, t. y. turėjo nustatyti, kokių pagrindų, kokius konkrečiai įsipareigojimus priiimant šis avansas buvo pervestas (ar atsakovė turėjo įgyti jėgaines savo nuosavybėn, ar turėjo pareigą pristatyti ieškovei vėjo jėgaines kaip tarpininkė, ieškovės atstovė ar kita), ir tai nustatę spręsti, ar atsakovė netinkamai įvykdė sutartį, jei taip, ar jai kyla pareiga šį avansą grąžinti (CK 6.222 straipsnis).
50. Nagrinėjamoje byloje pirmosios instancijos teismas apskritai nesprenė antrojo ieškovės reikalavimo (priteisti 60 000 Eur avansą) tenkinimui teisiskai reikšmingo šalių teisinių santykių kvalifikavimo klausimo. Apeliacinės instancijos teismas, konstatavęs, kad, priešingai nei teigia atsakovė, šalių nesiejo jungtinės veiklos teisiniai santykiai, dėl kitokio pobūdžio susitarimo (ne)buvo taip pat nemotyavo. Teismui nenustatę esminių aplinkybių šalių sutartiniams santykiams kvalifikuoti. Nenustatę ginčo šalis siejusių teisinių santykių pobūdžio, teismui neturėjo pagrindo konstatuoti, kad byloje yra įrodytos visos sąlygos taikyti nepagrįsto praturtėjimo institutą.
51. Atkreiptinas dėmesys, kad teismas *ex officio* (pagal pareigas) yra atsakingas už tinkamą įrodinėjimo proceso organizavimą ir kartu jis turi užtikrinti, jog įrodinėjimo procesas vyktų taip, kad būtų tinkamai išspręsti klausimai, reglamentuojami CPK 265 straipsnyje. Teismas, jeigu egzistuoja toks procesinis poreikis, turi patikslinti arba paskirstyti šalių našą įrodinėti (CPK 225 straipsnio 1 punktas) pagal jo nustatytą teisinį reikalavimo pagrindą. Nors teismas bendrais procesiniais atvejais savo iniciatyva nerenka įrodymų, manydamas, kad bylai teisingai išspręsti neužtenka pateiktų įrodymų, gali pasiūlyti šalims pateikti papildomus įrodymus (CPK 179 straipsnio 1 dalis). Teismas privalo bendradarbiauti su bylos šalimis (CPK 8 straipsnis), o pirmiau nurodytų procesinių veiksmų, susijusių su įrodinėjimo procesu, ėmimasis būtent ir yra kooperacijos (bendradarbiavimo) principo išraiška, orientuota į bylos teisingą išsprendimą ir teisinės taikos tarp ginčo šalių atkūrimą (CPK 2 straipsnis) (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-531-248/2018 24, 25 punktus).
52. Apibendrinama teisėjų kolegija konstatuoja, kad šią bylą nagrinėję teismui subsidiarų teisių gynimo būdą – nepagrįsto praturtėjimo institutą – taikė ir jo pagrindu ieskinio reikalavimą dėl 60 000 Eur priteisimo tenkino neįvykdę pareigos teisiskai kvalifikuoti šalių santykius, nenustatę visų su šalių santykiais dėl ginčo objekto susijusių aplinkybių. Dėl nurodytų priežasčių panaikinama pirmosios instancijos teismo sprendimo dalis, kuria tenkintas ieškovės ieskinyis ir ieškovei iš atsakovės priteistas 60 000 Eur avansas, 6 proc. dydžio metinės palūkanos nuo priteistos sumos ir paskirstytos bylinėjimosi išlaidos, taip pat apeliacinės instancijos teismo nutarties dalis, kuria ši sprendimo dalis palikta nepakeista. Bylos dalis dėl šių reikalavimų grąžintina nagrinėti pirmosios instancijos teismui, taip užtikrinant galimybę šalims tinkamai įgyvendinti įrodinėjimo pareigą, o teismui – gauti įrodymus, kurių, jo vertinimu, pakaktų šalių santykiams teisingai kvalifikuoti.

53. Kasaciniam teismui nutarus perduoti bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui, šalių turėtų bylinėjimosi išlaidų kasaciniame teisme, taip pat ir pirmosios bei apeliacinės instancijos teismuose atlyginimo klausimas paliktinas spręsti šiam teismui kartu su kitų bylinėjimosi išlaidų paskirstymu (CPK 93, 96 straipsniai).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 5 punktu, 360, 362 straipsniais,

n u t a r i a :

Panaikinti Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. rugpjūčio 8 d. sprendimo dalį, kuria ieškovei bankrutavusiai uždarajai bendrovei „Energos strategija“ (j. a. k. 302291162) iš atsakovės uždarnosios akcinės bendrovės „Atenergo“ (j. a. k. 179404329) priteistas 60 000 Eur avansas, 6 proc. dydžio metinės palūkanos nuo priteistos sumos nuo bylos iškėlimo teisme dienos (2022 m. kovo 7 d.) iki teismo sprendimo visiško įvykdymo, paskirstytos bylinėjimosi išlaidos, ir Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 28 d. nutarties dalį, kuria ši sprendimo dalis palikta nepakeista, ir grąžinti bylos dalį dėl reikalavimo priteisti 60 000 Eur avansą iš naujo nagrinėti Klaipėdos apygardos teismui.

Kitą Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. vasario 28 d. nutarties dalį palikti nepakeistą.
Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai

Danguolė Bublienė

Virgilijus Grabinskas

Agnė Tikniūtė